

covaní, a to v súčinnosti s ďalšími spoločenskými vedami — história, ekonómia, sociológia, právo, vedecký komunizmus atď.

V rámci kolokvia sa uskutočnilo zasadanie pracovnej skupiny venované upresneniu mnohostrannej medzinárodnej spolupráce FÚ — socialistických krajín v rámci cieľového projektu 9.3 *Metodológia spoločenských vied na roky 1986—1990*. Bola dohodnutá a konkretizovaná téma ďalších spoločných stretnutí: *Metodologický význam marxisticko-leninskej filozofie pre spoločenskú prax*. Zároveň sa dohodlo realizovať spoločné stretnutie formou kolokvií a k spolupráci prizývať predstaviteľov iných spoločenských vied. Tu sa očakáva iniciatíva od filozofov.

Cieľom ďalšej spolupráce bude vypracovať teoretické fundované analýzy, ktoré by aktívne prispievali k intenzifikácii rozvoja socialistickej spoločnosti.

Ján Dubnička

MEDZINÁRODNÉ SYMPÓZIUM O VÝSKUME NÁBOŽENSTVA A ATEIZMU

V dňoch 7.—9. októbra 1986 sa v Brne konalo medzinárodné sympkzium *Náboženstvo a ateizmus ako predmet sociologického výskumu*, ktorého hlavným organizátorom bol Ústav pre výskum spoločenského vedomia a vedeckého ateizmu ČSAV v Brne. Okrem 25 československých odborníkov z deviatich zainteresovaných inštitúcií sa na sympóziu zúčastnili trinásť vedeckí pracovníci zo ZSSR, NDR, MLR a PER. Odznelo tu celkonn 30 referátov a 37 diskusných príspevkov, v ktorých sa pertraktoval široký okruh otázok ateistickej a náboženskej problematiky s hlavným zameraním na metodologické problémy výskumu v tejto oblasti.

Doc. PhDr. I. H o d o v s k ý, CSc., riaditeľ usporiadateľského ústavu, sa v úvodnom vystúpení sústredil na hlavné úlohy sociologických výskumov pri rozvíjaní teórie vedeckého ateizmu. Zdôraznil potrebu zamerať výskumy ateistickej a náboženskej orientácie obyvateľstva nielen na skúmanie jeho názorov, ktoré umožňuje rozpoznať rámcové sekularizačné či nesekularizačné trendy, ale venovať pozornosť ďalším súvislostiam svetonázorového, morálneho, sociálno-ekonomického, regionálneho a psychologického charakteru a pod. Druhou výskumnou oblasťou je faktické religiózne správanie ľudí, zmeny, ku ktorým v tomto správaní dochádza, schopnosť jeho adaptácie na zmenené pomery a vzťah tohto správania k základným náboženským, ale aj nenáboženským a ateistickým myšlienkovým štruktúram.

Tretiu dôležitú oblasť výskumov tvoria vzťahy socialistickeho štátu k náboženstvu a náboženstva, respektíve veriacich k socialistickej spoločnosti. I. Hodovský upozornil na potrebu konkrétneho štúdia náboženských aktivít v rámci socialistickej spoločnosti, na naliehavú potrebu skúmať nielen negatívne, ale aj pozitívne momenty v správaní príslušníkov cirkví, náboženských spoločností a siekt a náročne posudzovať dôsledky tohto správania v politickom, hospodárskom a kultúrnom živote spoločnosti. Dôležité je podľa neho „prístupovať k náboženstvu a náboženským predsudkom nepredsudkovo, to znamená chápať ich ako špecifické spoločenské javy a nie ako číre prežitky, bez významu dožívajúce na okraji bohatých foriem kultúrno-spoločenského života socialistickeho spoločenského systému“.

Hlavné otázky súčasného výskumu náboženstva a ateizmu sa prerokúvali

v týchto tematických okruhoch: 1. Všeobecné metodologické otázky výskumu náboženstva a ateizmu; 2. Religiozita vo svetle sociologických výskumov; 3. Metodológia sociologických výskumov náboženstva a problémy typológie; 4. Náboženstvo a svetonázorová orientácia; 5. Náboženstvo, umenie, rodina.

Aktuálnymi metodologickými problémami sociologických výskumov náboženstva a ateizmu sa zaoberal hlavný referent sympózia PhDr. S. Hubík, CSc. Podrobne charakterizoval tri základné okruhy metodologických problémov, ktoré sú dané „konkrétnymi reláciami predmetu a objektu výskumu, poruchami v oblasti pozitívnej a negatívnej heuristiky a voči teórii regresívne funkčnou inštrumentalizáciou“. Za mimoriadne aktuálnu označil úlohu skúmať miesto a funkcie náboženstva a ateizmu v komplexe iných spoločenských javov, v ktorých náboženstvo žije, „nemajúc vlastné dejiny“. Ukázal viaceré problémy, ktoré vznikli v dôsledku doterajšieho zamerania sociologických výskumov náboženstva a ateizmu, realizovaných prevažne v rámci výskumov svetonázorovej orientácie populácie, v ktorých dominovalo zisťovanie obsahov vedomia, jeho racionálne-kognitívnych a hodnotiacich stránok bez prepojenia s konatívnou stránkou, s reálnou sociálnou participáciou ľudí, s „plnosťou vzťahov“ skúmaných indivíduí. Zdôraznil preto, že v súčasnej etape má ísť predovšetkým o skúmanie ateizmu a náboženstva v štruktúre sociálnych javov našej socialistickej spoločnosti s cieľom jej adekvátnejšieho poznania. V tejto súvislosti akcentoval požiadavku účinnejšieho prepojenia teórie vedeckého ateizmu a sociológie náboženstva so súčasnou teóriou socializmu.

V rámci prvého problémového okruhu odznali ďalšie tri referáty. Prof. R. A. Lopatkin, DrSc. (ZSSR) sa sústredil na princípy rozpracovania programov a inštrumentalizácie sociologických výskumov problematiky náboženstva a ateizmu. Vzhľadom na jestvujúce ťažkosti pri komparácii procesu sekularizácie v rozličných krajinách sa prihovárал za zjednotenie výskumných metodík a interpretácií výsledkov. Dr. S. Kwiatkowski (PLR) sa zaoberal otázkou vzťahu poľského obyvateľstva k náboženstvu, orientáciou a diferenciaciou politických postojov Poliakov a analýzou názorov na spoločenskú a politickú úlohu katolíckej cirkvi v Poľsku. V písomne zaslanom referáte prof. N. Mizova, DrSc. (BLR) sa rozoberali teoreticko-metodologické problémy sociológie náboženstva, miesto tejto špeciálnej teórie (vedy) v rámci sociológie a religionistiky.

Druhý problémový okruh bol venovaný charakteristike súčasného stavu religiozity v jednotlivých krajinách, analýze jej príčin a vývinových tendencií. PhDr. W. Kaul informoval o úlohách a vybraných výsledkoch sociologických výskumov religiozity v NDR. Prof. H. Lutter, DrSc. pri analýze príčin religiozity v NDR sa sústredil najmä na podrobnejšiu charakteristiku objektívnych a subjektívnych faktorov, umožňujúcich reprodukciu náboženstva v podmienkach socializmu. PhDr. M. Foret, CSc. referoval o stave religiozity v ČSSR vo svetle opakovaných výskumov. Na niektoré problémy súčasného stavu a perspektív sociologických výskumov ateizmu a náboženstva v SSR upozornil PhDr. E. Sivák.

Najväčší záujem účastníkov sympózia sa sústredil na metodologické problémy sociologických výskumov náboženstva a na problémy typológie. V podstate každý z prednesených referátov vyvolal živú diskusiu, v ktorej sa ukázala istá názorová diferenciacia, ale aj úsilie o zjednotenie stanovísk v principiálnych metodologických i koncepcných otázkach. Prof. PhDr. T. Halečka,

DrSc. hovoril o potrebe užšej spolupráce sociológie a vedeckého ateizmu, o nevyhnutnosti sociologického štúdia ateizmu. Dr. M. Tomka (MLR) predniesol dva referáty, v ktorých charakterizoval typy a dimenzie religiozity a informoval o analýze dát trendov a kohort vo výskumoch religiozity. Doc. dr. J. Jóri, CSc. (MLR) referoval o pokuse vytvorenia typológie veriacich a neveriacich na základe empirických výskumov. O nových tendenciách náboženského života a typológii veriacich sa hovorilo v referáte dr. I. Kerékgyártó (MLR). Otázkou sociologickej typologizácie svetonázorovo nevyhranených sa zaoberal PhDr. M. Cehelník.

Špecifikum verejnej mienky v otázkach náboženstva a ateizmu a problémy jej zisťovania sa analyzovali v príspevkoch V. V. Meľnikova, CSc. a T. D. Muchatova (ZSSR). PhDr. P. Dvořák, CSc. ukázal pomerne intenzívne relácie medzi názormi na náboženské otázky a typom okresu z hľadiska rozsahu náboženského správania. V ďalších príspevkoch československých účastníkov sa rozoberali niektoré metodologické problémy interpretácie štatistických ukazovateľov religiozity (PhDr. M. Suchánková) a výskumu náboženského sektárstva (PhDr. I. Holý), vzťah sociologického a psychologického výskumu náboženstva a ateizmu (doc. PhDr. O. Sisáková, CSc.) a uplatnenie metódy pozorovania v sociológii náboženstva a ateizmu (PhDr. D. Topoľská).

V rámci štvrtého problémového okruhu oznel zaujímavý príspevok dr. K. A. Darczewskej (PLR), ktorá charakterizovala na základe dvoch empirických výskumov zmeny postojov k náboženstvu. Vo vystúpeniach československých účastníkov sa pertraktovali najmä tieto problémy: miesto náboženstva v štruktúre hodnôt československej populácie (PhDr. J. Linhart, CSc. a Ing. A. Vodáková, CSc.), vzťah náboženského a nenáboženského v morálnom vedomí a správaní (PhDr. G. Červeňáková), súčasný stav svetonázorovej orientácie občanov ČSSR (PhDr. I. Tomek, CSc.), názorové štruktúry československej populácie podľa prihlásenia sa k marxizmu a náboženstvu (RSDr. J. Mišovič, CSc.).

Piaty problémový okruh sa orientoval na ozrejenie vzťahu religiozity a vnímania umenia (dr. I. Kamarás, MLR), estetickéj a svetonázorovej orientácie osobnosti (PhDr. J. Sošková, CSc.) a na problematiku rodiny, sexuálneho života, manželskej lásky vo vzťahu k náboženstvu a procesom sekularizácie (PhDr. B. Vargová, CSc., PhDr. I. Možný).

Bohatá a plodná diskusia sa vyznačovala otvorenosťou, polemickosťou a súčasne bola korákná a vecná. Ako konštatoval na záver I. Hodovský, toto prvé medzinárodné stretnutie profesionálnych sociológov a pracovníkov v oblasti vedeckého ateizmu socialistických krajín významne prispelo k výmene vedeckých poznatkov, skúseností získaných pri uskutočňovaní sociologických výskumov a znamenalo taktiež v širších súvislostiach príspevok k rozvíjaniu teórie vedeckého ateizmu. Odhalilo zároveň viaceré otvorené problémy, jestvujúcu nejednotnosť v používaných výskumných metodikách a pri interpretácii výsledkov. Z toho vyplynuli konkrétne námety na rozšírenie a zintenzívnenie medzinárodnej spolupráce v oblasti sociologického výskumu ateizmu a náboženstva. Najbližšie stretnutie sa má konať r. 1988 v ZSSR.

Materiály sympózia nás jednoznačne presviedčajú o tom, že v záujme prehĺbenia svojej práce a najmä jej priblíženia k sociálnej realite by im mali venovať náležitú pozornosť aj *filozofické* pracoviská, osobitne kolektívy zaoberajúce sa výskumom problematiky spoločenského vedomia.

Raisa Kopsová